

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

JHL:n seminaari Turussa

ti 17.3.2015 klo 14:00

Koulutuskeskus Linnasmäki, Turun kristillinen opisto

Hyvät kuulijat

On ilo tuoda sosiaali- ja terveysministeriön tervehdys tähän JHL:n vanhustyötä käsittelevään tilaisuuteen ja kertoa teille iäkkäiden ihmisten hyväksi tällä vaalikaudella tehdystä työstä.

Eläkkeelle jäämisen jälkeen 65-vuotiaalla suomalaisella on edessään usein yli kolmenkymmenen vuoden tulevaisuus. Ei siis ole yhdentekevää, millaiseksi tämä elämän viimeinen kolmannes muodostuu. Meillä kaikilla pitää iästä ja toimintakyvystä riippumatta olla mahdollisuus elää omanlaistansa hyvää elämää, omissa yhteisöissään.

Hyvän elämän turvaaminen ei ole pelkästään arjen selviytymisestä ja terveydestä huolehtimista. Se ei ole pelkkää hoidon ja huolenpidon tarpeen arviointia, ja siihen vastaamista. Kyse on *laajasti* hyvän elämän edistämisestä - arvokkaasta elämästä.

Kuluvan hallituskauden merkittävin uudistus ikäihmisten kannalta on 1.7.2013 voimaan tullut laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. Eli tutummin vanhuspalvelulaki. Lain keskeiset sisällöt liittyvät ensinnäkin järjestelmälliseen varautumiseen, jonka keskiössä on mahdollisimman terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaaminen. Toisena keskeisenä sisältöalueena on iäkkäiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen. Ja kolmantena oikea-aikaisten ja laadukkaiden palveluiden varmistaminen niin, että kotiin annettavien palvelujen ensisijaisuus toteutuu.

Lain voimaantulon jälkeen on keskitytty toteuttamiseen. Toimeenpanoa on tuettu monin eri keinoin. Toimeenpanon tueksi järjestettiin kattava aluekierros, ja vanhuspalvelulaki oli hyvin esillä myös juuri päättyneellä sosiaalihuoltolain koulutuskierroksella. Toimeenpanon tueksi on tuotettu erilaista materiaalia ja lain toimeenpanoa seurataan poikkeuksellisen mittavalla arvioinnilla, jota tekee Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Myös kuntien toiminnan valvonnassa lain toteutumiseen on kiinnitetty huomiota aluehallintovirastoissa ja Valvirassa.

Keväällä 2013 ennen lain voimaan tuloa tehtiin laajat kyselyt kuntiin, kuntayhtymiin sekä kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon yksikköihin. Kyselyiden tulosten perusteella selvisi, että kunnissa oli jo aloitettu toimintoja, jotka ovat vanhuspalvelulain hengen mukaisia. Voitiin todeta, että pääosin kunnilla on ollut hyvät valmiudet vanhuspalvelulain toimeenpanoon. Vastaava kysely tehtiin viime vuoden lopulla, ja edelliseen kyselyyn nähden toiminnoissa oli edelleen tapahtunut myönteistä kehitystä.

Kehittämisen varaakin toki vielä on. Säännöllisen kotihoidon piirissä olevien asiakkaiden määrä ei ole merkittävästi lisääntynyt. Kotihoidon toimintamallit eivät myöskään kaikilta osin ole riittävän vaikuttavia. Tarvitaan lisää kuntouttavaa työtä, sekä mielenterveys- ja päihdetyötä. Myös yöhoitoa on kotihoidossa saatavissa riittämättömästi.

Suurin osa iäkkäistä asuu tahtonsa mukaisesti omassa kodissaan, jonka he ovat valinneet vanhuutensa ajan asunnoksi. Tälläkin hetkellä yli 90 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä asuu kotona. Vanhuspalvelulain mukaan pitkäaikainen hoito ja huolenpito pitää järjestää ensisijaisesti kotona tai muussa kodinomaisessa asuinympäristössä. Kotihoito olisi hyvä toteuttaa omaishoidon tuen avulla, mikäli iäkkäällä henkilöllä on omaishoitajaksi halukas ja siihen kykenevä omainen tai läheinen. Ja

kun järjestely on myös iäkkään henkilön oman toivomuksen mukainen. Asia on kirjattu vanhuspalvelulain perusteluihin.

Toivomme siis voivamme viettää elämäämme mahdollisimman pitkään toimintakykyisinä omassa kodissamme. Mutta entä sitten, kun jäämme sinne ehkä yksin ja kun voimat heikkenevät niin, että ei enää jaksakaan käydä torilla tapaamassa ystäviä eikä harrastuspiireissä liikkumassa ja puuhailemassa? Kun tunnemme itsemme yksinäiseksi, turvattomaksi tai ahdistuneeksi omassa kodissamme?

Arvokkaan elämän näkökulmasta vastauksena ei voi olla pitkäaikainen hoito laitoksessa. Sen sijaan tarvitsemme lisää erilaisia välimuotoisia palveluita kuntiin. Tämä voi olla ihmisten lähelle tuotavaa monimuotoista päivätoimintaa ja yhteisöllistä asumista eri muodoissaan. Myös omaishoitoa tulee kehittää.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltiin rakennepoliittiseen ohjelmaan liittyen vanhuspalvelulain muutos, jolla täsmennettiin laitoshoidon kriteereitä siten, että laki entistä paremmin toteuttaa lain alkuperäistä tavoitetta kotiin annettavien palveluiden ensisijaisuudesta. Laitoshoidon pitäisi päätyä vain siinä tapauksessa, että siihen on lääketieteelliset perusteet tai että turvallista hoitoa ei voida muuten järjestää. Lain muutos tuli voimaan tämän vuoden alusta.

Laitoshoidon vähentäminen ei tarkoita sitä, ettei kunnilla olisi velvollisuutta järjestää ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa muulla tavoin. Sen vuoksi vanhuspalvelulaissa ja laatusuosituksessa painotetaan, että samanaikaisesti laitoshoidon vähentämisen kanssa toimintakykyä, hyvinvointia, terveyttä edistävää toimintaa ja palveluita, kuntoutusta sekä koti- ja omaishoitoa lisätään ja monimuotoistetaan. Lisäksi asumisen ja hoidon yhdistäviä palvelumuotoja kehitetään. Palvelujärjestelmä tulee aina nähdä kokonaisuutena, jossa sen kaikkia osia kehitetään tarvetta vastaavasti.

Osallisuus on koko yhteiskunnan asia. Se koskee meitä kaikkia yhteiskunnan jäseniä vauvasta vaariin. Osallisuuden toteutuminen kuitenkin ole ollut itsestään selvää. Sen vuoksi vanhuspalvelulaissa ikäihmisten osallisuus on nostettu keskiöön. Tarkoituksena on parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palveluiden kehittämiseen kunnassa. Lain tueksi tehdyssä laatusuosituksessa korostetaan myös, että osallisuus ei koske vain niitä iäkkäitä ihmisiä, jotka itsenäisesti voivat huolehtia osallistumisestaan vaan osallisuus on turvattava myös niille, joiden toimintakyky on heikentynyt ja jotka ovat asiakkaina erilaisissa palveluissa.

Me ihmiset olemme erilaisia myös tässä asiassa. Kaikki eivät ole aiemmassakaan elämässään olleet yhteiskunnallisesti aktiivisia eivätkä iäkkäinäkään halua osallistua vanhusneuvostojen tai asiakasraatien toimintaan ja tämä heille sallittakoon. Jokaisella tulee olla oikeus osallistua itselleen sopivalla tavalla. Sen sijaan suurin osa meistä varmasti haluaa olla mukana omia palveluitaan ja hoitoaan koskevissa ratkaisuissa. Myös se on kirjattu vanhuspalvelulakiin. Sekä palvelutarpeen arviointi että arvioinnin perusteella tehtävä palvelusuunnitelma tulee tehdä yhdessä asiakkaan kanssa; häntä ja hänen toiveitaan kuunnellen. Tämä edellyttää ammattilaisilta asiantuntijuutta ja korkeaa osaamista, mutta myös riittävästi aikaa omalle arvokkaalle työlle.

Kuten tiedämme, on henkilöstön rooli sosiaali- ja terveydenhuollossa merkittävä. Uutta teknologiaa voidaan joiltain osin hyödyntää vapauttamaan henkilökunnan aikaa välittömään hoitotyöhön, mutta läsnä oleva henkilökunta on tällaisessa vuorovaikutukseen perustuvassa työssä korvaamaton.

lökkään henkilön hoitoon ja huolenpitoon osallistuvasta henkilöstöstä säädetään vanhuspalvelulain 20 §:ssä. Sen mukaan toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävärakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saa-

vien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palveluntarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut kaikkina vuorokauden aikoina.

Vanhuspalvelulaissa ei säädetä henkilöstön numeerisesta vähimmäismitoituksesta, vaan niistä on annettu suositukset vuoden 2013 laatusuosituksessa. Suositus henkilöstön ehdottomaksi vähimmäismääräksi tehostetussa palveluasumisessa ja vanhainkodeissa on 0,5 hoitotyöntekijää asiakasta kohden ja terveyskeskusten vuodeosastojen pitkäaikaishoidossa 0,6-0,7 hoitotyöntekijää asiakasta kohden.

THL on vanhuspalvelulain seurannassa kysynyt myös ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköiden henkilöstömitoituksen toteutumista sekä vuonna 2013 että vuonna 2014. Ennen lain voimaantuloa arvioitiin, että ympärivuorokautisen hoidon toimintayksiköistä puuttui noin 700 hoitajaa, jotta vähimmäismitoitus toteutuisi koko maassa. Vuoden 2014 seurannan perusteella laatusuosituksen mukainen mitoitustaso alittuu seitsemässä prosentissa toimintayksiköistä. Tilanne on siten parantunut olennaisesti vuoden 2013 seurannasta, mutta edelleen tarvittaisiin noin 300 hoitajaa, jotta laatusuosituksen mukainen vähimmäismitoitus toteutuisi.

Eduskunta edellytti vanhuspalvelulakia säädettäessä, että tilannetta seurataan ja että mikäli vuonna 2014 löytyy vielä vähimmäismitoituksen alittavia yksiköitä, hallitus tuo eduskunnalle esityksen lain täsmentämisestä. Sen vuoksi käynnistettiin alkuvuonna seurannan tulosten selvittyä lain valmistelun, jolla henkilöstöä koskevaa säätelyä olisi täsmennetty vähimmäismitoituksen osalta. Esitys ei kuitenkaan monista yrityksistä huolimatta edennyt hallituksessa. Itse olisi toivonut, että eduskunnan tahtoa tässä asiassa olisi kunnioitettu. Ja samalla iäkkäiden oikeus laadukkaaseen hoitoon olisi tältä osin turvattu.

Vanhuspalvelulain lisäksi toinen iäkkäiden palveluihin vaikuttava iso uudistus on uusi **sosiaalihuoltolaki**, joka tulee voimaan 1.4. ja jota koskeva mittava koulutuskierros on juuri päättynyt. Sosiaalihuoltolakia yleislakina sovelletaan myös iäkkäi-

siin henkilöihin, silloin kun sen katsotaan toteuttavan asiakkaan etua paremmin kuin erityislain. Lakiin sisältyy myös useita pykäläiä, jotka hyödyttävät iäkkäitä asiakkaita, kuten liikkumisen tuen laajentaminen pelkästä kuljetuspalvelusta koskemaan laajemmin kaikkia liikkumista tukevia toimia. Tämä turvaa osaltaan iäkkäiden henkilöiden omatoimisuutta, osallisuutta sekä mahdollisuutta asua kotona.

Koska iäkkäät asiakkaan tarvitsevat usein samanaikaisesti monia eri palveluita, heitä hyödyttävät myös pykälät, jotka koskevat asiakkaan tuen tarpeesta ilmoittamista, monialaista yhteistyötä sekä hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä.

Palvelutarpeen selvittämisen yhteydessä tehtävä läheisverkoston kartoittaminen turvaa tarvittavan avun ja tuen myös niille läheisille henkilöille, jotka osallistuvat asiakkaan tukemiseen, mutta eivät ole virallisesti omaishoitajia.

Juuri hyväksytty **perhehoitolaki** tarjoaa hyvät mahdollisuudet iäkkäiden perhehoidon lisäämiseen. Iäkkäiden perhehoitoa on viime vuosina kehitetty useammissa hankkeissa ja siitä on saatu myönteisiä kokemuksia. Varsinkin sellaiset iäkkäät ihmiset, jotka yksityiskodissaan kärsivät yksinäisyydestä ja sen aiheuttamista ongelmista hyötyvät perhehoidon tapaisista ryhmäasumisen muodoista.

Kansallinen omaishoidon kehittämisohjelma valmistui viime keväänä ja siinä asetettujen tavoitteiden pohjalta olen käynnistänyt **omaishoitolain** uudistamisen. Lain tavoitteena on omaishoitajien aseman turvaaminen ja tarkoituksena on, että laki saataisiin eduskuntaan käsiteltäväksi ensi syksynä.

Yksi merkittävä uudistus, joka tulee tarjoamaan valtavasti mahdollisuuksia yhdenvertaisten vanhuspalveluiden toteuttamiseen, mutta joka nyt siirtyi seuraavalla hallituskaudella toteutettavaksi, on sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus, niin sanottu **sote-uudistus**. Uudistus on välttämätön ja olisin erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien, kuten iäkkäiden, vuoksi toivonut, että

uudistuksesta olisi voitu päättää jo tällä hallituskaudella. Uudistuksen tavoitteena on yhdistää yhteisen johdon ja yhteisen rahoituksen alle kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnot peruspalveluista erityispalveluihin, jolloin on mahdollista rakentaa asiakkaalle yhtenäisiä palvelukokonaisuuksia ja vähentää järjestelmän pirstaleisuutta. Uudistukselle asetetut tavoitteet yhdenvertaisista, asiakaslähtöisistä ja laadukkaista sosiaali- ja terveystalvveluista, peruspalveluiden vahvistamisesta sekä kustannustehokkaasta ja vaikuttavasta palvelurakenteesta ovat edelleen ajankohtaisia ja uudistuksen valmistelua tuleekin jatkaa välittömästä seuraavan hallituskauden käynnistyttyä.

Hyvät osallistujat

Te teette juuri sitä arvokasta arjessa asiakkaan kohtaavaa työtä, jota iäkkäiden palveluissa tarvitaan. Pysin omalta osaltani vaikuttamaan siihen, että työn tekemiselle on hyvät edellytykset ja että iäkkäät saavat sellaista laadukasta hoitoa, johon heillä on oikeus.

Teillä on nyt tämän iltpäivän aikana erinomainen mahdollisuus paneutua iäkkäiden hoitoon ja palveluihin sekä asiakkaan että henkilöstön näkökulmasta. Toivotan omalta osaltani teille antoisaa iltpäivää.